

Sygn. akt II CSKP 1615/22

POSTANOWIENIE

Dnia 4 października 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Zawistowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Karol Weitz

w sprawie z wniosku M. B.
z udziałem M. B.1
o umieszczenie M. B.1 w szpitalu psychiatrycznym bez zgody,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 4 października 2022 r.,
skargi kasacyjnej uczestnika postępowania
od postanowienia Sądu Okręgowego w Krakowie
z dnia 28 września 2021 r., sygn. akt XI 1 Ca 343/21,

**uchyla zaskarżone postanowienie, znosi postępowanie
przeprowadzone na posiedzeniu niejawnym w dniu 28 września
2021 r. i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w Krakowie do
ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 14 kwietnia 2021 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Krowodrzy w Krakowie orzekł o umieszczeniu uczestnika M. B.1 w szpitalu psychiatrycznym bez jego zgody. Ustalił, że uczestnik okresowo był leczony psychiatrycznie w Szpitalu w K., gdzie rozpoznano u niego schizofrenię paranoidalną oraz w Oddziale Psychiatrycznym Dziennym Szpitalu w K..

Podjęmowane leczenie doprowadzało do poprawy stanu zdrowia uczestnika. Od ostatniego pobytu w szpitalu w 2019 r. uczestnik zaprzestał dalszego leczenia. Został przebadany psychiatrycznie za jego zgodą w dniu 2 marca 2020 r., w miejscu zamieszkania. W rozmowie z biegłym psychiatrą niechętnie odpowiadał na pytania, zwykle po długim namyśle, zastrzegając, że odpowiedzi mogą być niedokładne. W trakcie badania kontakt z uczestnikiem był trudny, nastrój uczestnika był obojętny, afekt sztywny. Zaprzeczał objawom wytwórczym, jego pamięć była osłabiona i miał duże trudności z lokalizacją zdarzeń w czasie. Nie miał poczucia choroby psychicznej, ani motywacji do leczenia psychiatrycznego. Uczestnik jest chory psychicznie i cierpi z powodu schizofrenii paranoidalnej, na którą choruje od kilku lat. Choroba cechuje się niekorzystnym przebiegiem. Okresowe leczenie szpitalne przynosi częściową poprawę, jednak po wypisie uczestnik nie kontynuuje leczenia. Choroba nabrała charakteru chronicznego manifestując się spadkiem wszelkiej aktywności życiowej, od wykonywania pracy zarobkowej po sposób dbania o higienę, a nawet zaspokajanie podstawowych potrzeb życiowych, czemu towarzyszy utrata kontaktów społecznych. Taki stan uczestnika będzie nieuchronnie prowadził do pogłębiania się zaburzeń w przypadku braku leczenia, a w efekcie doprowadzi do całkowitej inwalidacji uczestnika, wywołując konieczność jego leczenia w trybie nagłym. Uczestnik obecnie nie pracuje. Mieszka wraz z rodzicami.

W oparciu o powyższe ustalenia Sąd Rejonowy uznał, że zachodzą przesłanki określone w art. 29 ust. 1 pkt 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego do uwzględnienia wniosku. Uczestnik jest chory na schizofrenię paranoidalną, a jego dotychczasowe zachowanie wskazuje, że uzasadniona jest prognoza, iż zaniechanie umieszczenia uczestnika w szpitalu psychiatrycznym bez jego zgody spowoduje znaczne pogorszenie stanu zdrowia psychicznego, który z kolei doprowadzi do utraty możliwości funkcjonowania w naturalnym środowisku domu rodzinnego oraz uniemożliwi mu wykonywanie pracy.

Apelację od postanowienia Sądu Rejonowego wniósł uczestnika M. B.1 zaskarżając je w całości. Postanowieniem z dnia 28 września 2021 r. Sąd Okręgowy w Krakowie oddalił apelację. W ocenie Sądu Okręgowego stan faktyczny sprawy został ustalony prawidłowo. Sąd Rejonowy zasadnie stwierdził również, że

w rozpoznawanej sprawie zaszyły przesłanki do stwierdzenia potrzeby umieszczenia uczestnika w szpitalu psychiatrycznym bez jego zgody. Spełnione zostały bowiem kryteria określone w art. 29 ust. 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego. Uczestnik jest osobą chorą psychicznie. Stwierdzono u niego schizofrenię paranoidalną, która cechuje się niekorzystnym przebiegiem. Uczestnik w przeszłości podejmował leczenie. Jesienią 2018 r. przebył leczenie psychiatryczne w Szpitalu w K., z którego został wypisany tylko z częściową poprawą, a ponadto leczył się w Oddziale Psychiatrycznym Dziennym Szpitalu w K., skąd został wypisany z niepełną poprawą. Uczestnik w warunkach ambulatoryjnych nie kontynuował leczenia psychiatrycznego. Na rozprawie w dniu 25 marca 2020 r. oświadczył, że od około roku nie leczy się psychiatrycznie bo czuje się dobrze. Kwestionowanie przez uczestnika choroby - jak wskazał biegły w opinii - jest charakterystyczne dla pacjenta, który znajduje się w stanie pogorszenia nie mając poczucia choroby psychicznej. Można to uznać za potwierdzenie tezy o pogorszeniu stanu zdrowia i konieczności leczenia psychiatrycznego. Choroba, na którą cierpi uczestnik przejawia się spadkiem wszelkiej aktywności życiowej, od wykonywania pracy zawodowej, utrzymywania kontaktów społecznych, po dbanie o higienę czy zaspokajanie podstawowych potrzeb życiowych. Wiedza o rozpoznanej u uczestnika chorobie - przy uwzględnieniu przebiegu jego linii życiowej, w szczególności zmiany kierunku studiów i ich nieukończenie, brak stabilizacji zawodowej, deportowanie z Tajlandii oraz przerywanie stosowanego leczenia uprawdopodobnia natomiast pogorszenie stanu jego zdrowia w wyniku niestosowania leczenia. Dotychczasowe zachowanie uczestnika wskazuje, że nieprzyjęcie do szpitala spowoduje znaczne pogorszenie stanu zdrowia psychicznego. Brak leczenia psychiatrycznego doprowadzi do utraty możliwości życia w naturalnym środowisku rodzinnym i uniemożliwi wykonywanie pracy.

W tej sytuacji, biorąc pod uwagę potrzebę wdrożenia u uczestnika odpowiedniego leczenia psychiatrycznego, które powinno spowodować polepszenie jego stanu zdrowia psychicznego, Sąd Okręgowy uznał, że apelacja uczestnika nie zasługuje na uwzględnienie. W pełni zasadna była bowiem ocena Sądu pierwszej instancji, że zostały spełnione przesłanki określone art. 29 ustawy

o ochronie zdrowia psychicznego, co uzasadniało orzeczenie o umieszczeniu uczestnika w szpitalu psychiatrycznym bez jego zgody.

W skardze kasacyjnej uczestnik M. B. zaskarżył postanowienie Sądu Okręgowego w całości, zarzucając naruszenie przepisów postępowania art. 379 pkt 5 w zw. z art. 374 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., art. 386 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. i art. 385 k.p.c. oraz naruszenie prawa materialnego art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia Sądu Okręgowego oraz postanowienia Sądu pierwszej instancji, zniesienie postępowania w obu instancjach i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu dla Krakowa-Krowodrzy w Krakowie do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W skardze kasacyjnej uczestnik postępowania zawarł zarzut nieważności postępowania w wyniku pozbawienia go możliwości obrony praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.). Powyższy zarzut podlegał rozpoznaniu w pierwszej kolejności, gdyż jego zasadność oznaczałaby konieczność uchylenia zaskarżonego postanowienia i zniesienia postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością. W takiej sytuacji rozpoznawanie pozostałych zarzutów skargi kasacyjnej byłoby bezprzedmiotowe.

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem judykatury dokonanie oceny, czy strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw na skutek wadliwości czynności procesowych sądu, co zarzucał skarżący, wymaga uwzględnienia okoliczności konkretnej sprawy. W rozpoznawanej sprawie należało uwzględnić, że postępowanie dotyczące umieszczenia uczestnika postępowania M. B. w szpitalu psychiatrycznym bez jego zgody zostało wszczęte w 2019 r., a uczestnik został przesłuchany w charakterze strony na rozprawie w dniu 25 marca 2020 r. Uczestnik postępowania domagał się sprostowania protokołu tej rozprawy, a następnie zgłosił zarzuty do opinii uzupełniającej biegłego. Sąd pierwszej instancji wydał postanowienie kończące postępowanie w dniu 14 kwietnia 2021 r. na posiedzeniu niejawnym, bez wysłuchania uczestnika postępowania i bez odebrania od uczestnika postępowania stanowiska na piśmie przed zakończeniem postępowania. W apelacji uczestnik postępowania zarzucił wadliwe prowadzenie

postępowania przez sąd pierwszej instancji, odwołując się do wskazanych wyżej okoliczności.

Sąd drugiej instancji oddalił apelację uczestnika postępowania na posiedzeniu niejawnym w dniu 28 września 2021 r. W aktach sprawy brak jest zarządzeń wskazujących na podstawę uzasadniającą rozpoznanie sprawy przez Sąd Okręgowy w Krakowie na posiedzeniu niejawnym. Także uzasadnienie postanowienia zaskarżonego skargą kasacyjną nie zawiera wyjaśnień w tym zakresie. Zgodnie z treścią art. 15 zys1 ust 3 w brzmieniu nadanym przez ustawę z dnia 28 maja 2021 (Dz. U z 2021 r., poz. 1090) posiedzenie niejawne może być przeprowadzone na podstawie zarządzenia przewodniczącego, gdy nie można przeprowadzić posiedzenia zdalnego, a przeprowadzenie rozprawy lub posiedzenia jawnego nie jest konieczne. Brak takiego zarządzenia w aktach sprawy nie pozwala stwierdzić, że Sąd drugiej instancji wydał postanowienie na posiedzeniu niejawnym w dniu 28 września 2021 r. na innej podstawie niż przy zastosowaniu art. 374 k.p.c. W myśl tego przepisu sąd drugiej instancji może rozpoznać apelację na posiedzeniu niejawnym, jeżeli przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne. Zasadą jest zatem przeprowadzenie rozprawy, która najpełniej realizuje prawo stron do wysłuchania i tym samym stanowi gwarancję rzetelnego procesu.

Możliwość stwierdzenia przez sąd drugiej instancji, że przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne nie zostało pozostawione swobodnej ocenie sądu. Za odstępniem od przeprowadzenia rozprawy muszą przemawiać ważne względy. Jeżeli brak jest podstaw do stwierdzenia, że przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne, rozpoznanie apelacji na posiedzeniu niejawnym może prowadzić do pozbawienia strony możliwości obrony swych praw. Sąd Okręgowy nie wskazał z jakich powodów uznał, że przeprowadzenie rozprawy w okolicznościach rozpoznawanej sprawy nie było konieczne. Istniały zaś powody sprzeciwiające się zaniechaniu przeprowadzenia rozprawy. Uczestnik został przesłuchany na rozprawie w dniu 25 marca 2020 r., a postępowanie przed sądem pierwszej instancji zostało zakończone wydaniem postanowienia na posiedzeniu niejawnym w dniu 14 kwietnia 2012 r. Od uczestnika postępowania nie odebrano wówczas stanowiska na piśmie, co naruszało jego prawa jako strony, jeżeli Sąd Rejonowy orzekał na posiedzeniu niejawnym na podstawie art. 15 zys2 ustawy z dnia 2 marca

2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (jedn. tekst: Dz. U. z 2020 r, poz. 1842 ze zm., dalej- ustawa z 2 marca 2020). Nie wynika to z akt sprawy i uzasadnienia postanowienia z dnia 14 kwietnia 2020 r. Artykuł 15 zys2 ustawy z 2 marca 2020 r. wprowadził możliwość zamknięcia rozprawy i wydania orzeczenia na posiedzeniu niejawnym, jeżeli postępowanie dowodowe zostało przeprowadzone w całości, zastrzegając jednak uprzednie odebranie od stron lub uczestników postępowania stanowisk na piśmie. W apelacji uczestnik zarzucił, że Sąd Rejonowy zaniechał odebrania od niego takiego stanowiska.

Sąd drugiej instancji w uzasadnieniu postanowienia z dnia 28 września 2021 r. w żaden sposób nie odniósł się do zarzutu apelacji w tym zakresie. Nakazuje to stwierdzenie, że oceniając możliwość rozpoznania apelacji na posiedzeniu niejawnym nie wziął pod uwagę naruszenia przepisów postępowania dotyczących podstaw do rozpoznania sprawy na posiedzeniu niejawnym. Sąd drugiej instancji nie odniósł się także do zarzutu apelacji dotyczącego dokonania błędnych ustaleń faktycznych, co było związane z przebiegiem postępowania, w którym uczestnik kwestionował treść protokołu rozprawy, na której został przeprowadzony dowód z przesłuchania wnioskodawcy i uczestnika postępowania. Zeznania te zostały zaś uwzględnione w treści opinii sporządzonej przez biegłego na potrzeby rozpoznawanej sprawy. Nie rozpoznał także zawartego w apelacji wniosku o dokonanie kontroli postanowienia Sądu pierwszej instancji z dnia 17 czerwca 2020 r., którym nie uwzględniono odwołania uczestnika od zarządzenia z dnia 29 kwietnia 2020 r. w przedmiocie sprostowania protokołu rozprawy z dnia 25 marca 2020 r. Nakazuje to stwierdzenie, że Sąd Okręgowy dokonał oceny o braku konieczności przeprowadzenia rozprawy w sposób dowolny, z naruszeniem art. 374 k.p.c. W konsekwencji uczestnik został pozbawiony możliwości wypowiedzenia się jako strona i przedstawienia swojego stanowiska także w toku postępowania w drugiej instancji. Uzasadniony był zatem zarzut skargi kasacyjnej, że z uwagi na sposób rozpoznania apelacji uczestnik został pozbawiony możliwości obrony swych praw w postępowaniu apelacyjnym.

Z tych względów zaskarżone postanowienie podlegało uchyleniu na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. Z uwagi na stwierdzenie nieważności postępowania przed Sądem drugiej instancji należało znieść postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością (art. 386 § 2 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.).

[as]